

Любов Богославець

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті розглядаються основні аспекти виховного процесу при підготовці майбутніх інженерів-педагогів. Розкривається акмеологічна сутність самовиховання в аспекті гуманістичного характеру змісту та методів виховання за умови комплексу конкретних заходів щодо їх реалізації.

Ключові слова: виховний процес, акмеологічна сутність самовиховання, комплексний підхід.

Однією із складових навчально-виховного процесу в університеті є виховання майбутніх інженерів-педагогів. Цей процес є складним соціальним явищем, бо спрямований на формування у вихованців наукового світогляду, особистісних рис громадянина України на основі відродження традицій національної свідомості і самосвідомості, професійного, морального, правового, фізичного, екологічного розвитку.

У педагогічній літературі [1; 2; 4; 6] проблемі виховання приділяється постійна увага, але єдиного підходу і трактування у визначенні категорії «процес виховання» немає. «Процес» – це зміна стану системи виховання студентів університету як цілісного педагогічного явища, послідовне, поступове просування вперед для досягнення цілей виховання, розвитку і психологічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, гармонійного формування і розвитку особистості майбутнього фахівця. «Виховання – процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів». С. У. Гончаренко [3] під час визначення змісту «виховання» використовував філософське поняття «процес», тобто виховання має процесуально безперервний характер і не може бути реалізоване в інший спосіб. Інакше втрачається сутність цього соціально-педагогічного явища, зникає його гуманістичний зміст, губиться особистість студента, не досягається мета виховання.

«Процес виховання – цілісний процес, у якому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. Змістова сторона процесу виховання характеризує сукупність виховних цілей. Процесуальна – характеризує самокерований процес педагогічної взаємодії викладача й слухача, що включає організацію і функціонування системи виховної діяльності й самовиховання учнів, спрямованої на реалізацію виховних цілей і формування позитивного досвіду самовдосконалення учнів» [3]. Отже, основним завданням процесу виховання є формування і розвиток

особистості вихованця на основі наукового світогляду, духовності, активної життєвої настанови, переконаності, сукупності знань, навичок, умінь, основ професійної майстерності.

Сучасні гуманістичні педагогічні концепції – гуманістична педагогіка, педагогіка співробітництва і особистісно-орієнтована педагогіка – особливу увагу звертають на формування між вихователями і вихованцями суб'єкт-суб'єктних взаємин. Ця взаємодія є суттєвою особливістю сучасного виховного процесу. Як вихователі, так і вихованці у виховному процесі виконують свої певні функції. Вихователі організовують, керують і контролюють його перебіг, оцінюють результат та вносять певні необхідні корективи, при цьому вони не тільки відповідають за організацію, проведення і кінцеві результати всіх видів діяльності вихованців (навчальної, суспільно-громадської) та особистої поведінки, а і поєднують функції викладача, вихователя, куратора і організатора всього цього процесу.

Саме тому метою статті є виокремлення основних аспектів виховного процесу при підготовці майбутніх інженерів-педагогів.

Вихованці в руслі сучасних гуманістичних педагогічних концепцій обов'язково мають бути суб'єктами виховання, розвитку і самовиховання. У зв'язку з цим, вихователям необхідно добре знати їх індивідуально-психічні особливості. Незнання або недостатнє урахування їх у виховному процесі може звести нанівець усі зусилля вихователів, тому що тільки за активної участі у цьому процесі всіх вихованців можна досягти певних позитивних результатів, а в протилежному випадку – взагалі втрачається його сутність. Безумовно, поряд із загальними і типовими необхідно враховувати також національні, регіональні, професійні особливості вихованців, різний життєвий досвід, рівні підготовленості. Найголовніше завдання вихователів стосовно вихованців – це зробити їх активними, свідомими, зацікавленими та самостійними учасниками процесу виховання.

Специфічними ознаками процесу виховання майбутніх інженерів-педагогів є: систематичність; цілісність, комплексність, планомірність; двосторонність; безперервність і тривалість; багатогранність завдань і різноманітність змісту та необхідності формування громадянина України; багатство форм, методів і засобів виховного впливу; поступове виявлення результатів виховних впливів.

Поняттю «виховання студентської молоді», можна дати таке визначення: це процес цілеспрямованого, систематичного організованого і планомірного впливу на свідомість і підсвідомість, пізнавальну емоційно-вольову та мотиваційну сферу особистості майбутнього інженера-педагога з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних якостей для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку його особистості та ефективної самореалізації в складних умовах сьогодення [3]. Це визначення розкриває сутність предметів виховного впливу: свідомість і підсвідомість особистості студента, її мотиваційна, емоційно-почуттєва і вольова сфери, навички та

звички гідної поведінки в умовах повсякденної діяльності самовдосконалення.

Визначено, що основним сенсом і головною ідеєю всієї виховної роботи в університеті є формування і постійний розвиток у студентів мотивації до творчого самовдосконалення позитивних рис своєї особистості і нівелювання негативних. Самовиховання – це свідомо діяльність, спрямована на найповнішу реалізацію майбутнього інженера-педагога себе як особистості, в основі якої лежить мотивація самовиховання. У результаті спостереження, аналізу проведеного анкетування, було виявлено, що більшість студентів університету знаходиться на такому рівні духовного розвитку, що спроможні самостійно усвідомлювати сенс власної життєдіяльності, у тому числі навчальної. Тому за допомогою різних методів (бесіда, лекція, диспут, позитивний приклад) викладачі допомагають їм зрозуміти цілі та завдання щодо всебічного і гармонійного особистого розвитку, розкривають вирішальну для їх майбутнього роль навчання в університеті, вчать реалізовувати власні мрії, виявляти у собі як позитивні, так і негативні риси характеру, ознайомлюють з методикою роботи щодо постійного самовиховання. Бо, на думку В.В.Ягупова, «самовиховання – систематична свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі і характеру, усунення негативних звичок» [6]. Тому виховання і самовиховання знаходяться у тісному взаємозв'язку, де друге є закономірним наслідком першого. Ознакою ефективності виховної роботи з майбутніми інженерами-педагогами є формування у них стійкої акмеологічної тенденції і досягнення в цьому напрямі реальних результатів.

Отже, самовиховання перебуває у тісному взаємозв'язку з вихованням, удосконалює позитивні результати останнього, поглиблює процес формування особистості майбутнього фахівця. Основними методами самовиховання є: самооцінка, самопереконання, самонавіювання, самопримус, самообов'язок тощо.

Свідомо взаємодія вихователя і вихованця є найважливішою характеристикою процесу виховання. Пізнання структури процесу виховання та з'ясування змін, які відбуваються у цьому процесі в особистості вихованця і соціально-психологічних якостях колективу студентів, складають основний предмет досліджень. Сутність та основні вимоги відбиваються у принципах виховання, які визначають напрямки, стратегію і зміст практичних дій викладачів та студентів у Київському національному університеті технологій та дизайну (КНУТД).

Основні принципи виховання – *системність, комплексність, обов'язковість, рівнозначність* – передбачають не сліпе механічне їх використання у виховному процесі, а обов'язковою умовою їх ефективності є творче застосування з урахуванням педагогічної майстерності вихователя, індивідуально-психічних особливостей вихованця і конкретної виховної

ситуації.

В. М. Галузинський і М. Б. Євтух визначили такі принципи сучасного виховання [2]:

- гуманістичний характер змісту і методів виховання, який означає пріоритетність особистості вихованця над загальним процесом масового (фронтального) проєктивного виховання;
- поєднання виховання і навчання в єдиний навчально-виховний процес, у якому провідну роль відіграє виховання на заняттях, у ході засвоєння не тільки знань, умінь і навичок, а й найкращих моральних рис людини;
- урахування вікових та індивідуальних особистостей кожного студента у процесі виховання;
- створення морально-психологічного клімату в колективі, за яким би відчувався стиль педагогічної людяності і доброзичливості;
- поступове перетворення студента з об'єкта пасивного сприймання на суб'єкт активного самовиховання;
- плюралізм у діяльності громадських юнацьких і дитячих організацій, відмова від масового, огульного залучення до них.

І. П. Підласий виокремлює такі принципи виховання: суспільна спрямованість виховання; зв'язок виховання з життям; опора на позитивне у вихованні; гуманізація виховання; особистісний підхід; єдність виховних впливів [5].

Досвід навчально-виховної діяльності свідчить про те, що цей перелік повинен залишатися відкритим. Ті зміни, які відбуваються у нашому суспільстві (соціальні і політичні), у різних галузях технічних і соціально-гуманітарних наук сприяють подальшому розвитку виховного процесу та його вдосконаленню.

Проаналізувавши доробки науковців [2; 6], приходимо до висновку, що навчально-виховний процес в системі університетської підготовки має здійснюватися шляхом таких організаційно-реалізаційних дій:

- виділення конкретних рис і властивостей особистості майбутнього інженера-педагога, якого передбачається виховувати;
- вивчення студента і діагностика розвитку його особистості у цілому та окремих рис і якостей;
- педагогічне проєктування навчально-виховного процесу і його практична реалізація;
- засвоєння вихованцем соціального і професійного досвіду, спеціальних професійних рис і якостей, навичок і звичок поведінки;
- організація досвіду поведінки та діяльності студента відповідно до ідеалу;
- спонукання вихованця до самовдосконалення своєї особистості та формування його мотивації;
- контроль, оцінка й коректування ходу і результатів виховних заходів і всього виховного процесу.

На думку багатьох сучасних педагогів [1; 6] традиційна педагогіка, по-перше, обмежує і придушує творчу самостійність вихованців, по-друге, недооцінює виховні впливи соціального середовища, по-третє, веде до відриву виховання від сучасних тенденцій у педагогіці, і, відповідно, його відриву від життя. Безумовно, прямі виховні впливи суб'єктів виховання потрібні в університеті, але вони мають бути майстерно сконструйовані у педагогічно доцільно організовану повсякденну життєдіяльність студентів. Напевно, у цьому й полягає головне завдання педагога. У зв'язку з виховними функціями інших суспільних інститутів, наприклад, різних громадських і державних установ, сім'ї, закономірно говорити про методи опосередкованого виховного впливу, зміст існування виховного процесу в університеті має полягати у формуванні глибокої та міцної мотивації самовиховання майбутніх інженерів-педагогів, прищепленні їм навичок і вмінь постійного самовдосконалення, опрацюванні його ефективної методики.

Отже, сутність процесу виховання полягає в умілій організації психологічної і педагогічної обґрунтованої діяльності інженера-педагога, в гармонійному та всебічному розвитку його особистості, у формуванні мотивації постійного творчого самовдосконалення.

Тому одне із провідних завдань діяльності викладачів університету полягає в формуванні у майбутніх інженерів-педагогів прагнення до самоосвіти й самовиховання, вміння поповнювати свої знання, вільно орієнтуватися в потоці інформації. Іншими словами, сучасний студент повинен винести із стін навчального закладу, крім відповідної суми знань, вмінь і навичок, бажання постійно працювати над розвитком своєї особистості, підвищенням професійної компетентності, безперервним удосконаленням моральних та інших соціальних якостей особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Юрий Константинович Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
2. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія и історія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл, які вивчають дисципліну «Педагогіка» / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища шк., 1995. – 236 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / Макаренко А. С. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. / сост. М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. – 1984. – 399 с.
5. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів : навч. посібник / Іван Павлович Підласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.
6. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. спец. пед. навч. закладів / Василь Васильович Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.